

Česko-lužický věstník

číslo 6 / červen 2014

ročník XXIV

Ingrid Hustetowa

Naléše

1
Dycha naléše
a wón z baza bubliškow
rejkocho duša

2
Ptaški šwikocu
a rozwjaselone psy
w parku pórikow

3
Tšugi naléšne
z rybickami grajkaju
juskaju ptaški

4
Nježela słyńcna
kólaso na dwórje stoj
dych lichy co wen

Frühling

1
Fliederstrauchknospen
Atem des Frühlings im Bauch
Herzklappentanz froh

2
Hunde tollern und
Vögel zwitschern und Pärchen
Parkbänke besetzt

3
In Frühlings Fließen
spielen Fischlein und Vögel
jauchzen im Gesang

4
Sonnig am Sonntag
wartet das Fahrrad im Hof
freier Geist fliegt fort

Jarní haiku

1
Dech jara v bříškách
bezových poupat vůní
roztančí duši

2
Ptáci švitoří
psi dovádějí v parku
plném milenců

3
Paprsky v jarních
vodách s rybkami tančí
na ptačí písni

4
Slunná neděle
kolo na dvorku čeká
obzor láká ven

Jaro

1
Poupětem bezu
Jaro do útroby nasát
A srdce tančí

2
Dovádějí psi
Cvrlikají ptáci a
páruje se park

3
V jarních paprscích
rybí hry a ptáků ze
zpěvu výskání

4
V nedělním slunci
kolo na dvorku čeká
svobodně vzletí

Z dolnolužickosrbského rukopisu s přihlédnutím k německému přeložil Milan Hrabal, z německého rukopisu s přihlédnutím k dolnolužickosrbskému přeložila Markéta Bábková.

Ilustrace Morasten.

Z DOMOVA

► **Setkání Persony s Vodníkem a severskou duší.** Páteční literárně hudební večer

Lužickosrbský stánek na veletrhu Svět knihy. Foto LND.

v Salmovské literární kavárně (16. 5.) byl součástí programu pražského knižního veletrhu. Setkaly se v něm různé poetiky a žánry. V první části byly představeny dvě nové knihy, které více či méně souvisely s Lužicí. Básnická sbírka *Persona* přeložená ze slovenštiny představila českému publiku filozofující básně Dany Podracké. Tu se srbskou Lužicí pojí letité přátelství, účast na tamních svátcích poezie a překlady několika lužickosrbských básníků. Autorka a překladatel Milan Hrabal věnovali tuto část večera památce Romana Poláka, který mimo jiné vydal rozsáhlou antologii lužickosrbské poezie *Jazyk, jímž porozumíš větru* a několik sbírek jednotlivých autorů z Lužice. Podracká novou publikaci představila i přímo na veletrhu v rámci prezentace Českého centra PEN klubu. Nakladatelství Domowina, které se každoročně veletrhu účastní, letos žádný program nepřipravilo, ostatně „vlajkovou lodí“ byl *Lužickosrbský kulturní lexikon*, který byl v předešlém měsíci představen autory v Lužickém semináři.

Ve druhé části moderátor večera Lukáš Novosad uvedl překladovou novinku autorky z Dolní Lužice Ingrid Hustetové. Editor a iniciátor vydání Radek Čermák jí dal název *Návrat vodníka a jiné pohádky pro dospělé*. Zahrnul do ní vlastní překlad divadelní hry *Wodny muž*, několik povídek a haiku. Zajímavým doplňkem knihy je rozhovor s autorkou. Příjemným překvapením je, že mezi tradičními překladateli (například Zuzana Bláhová, Milan Hrabal) se objevuje nové jméno bohemistky Markéty Bábkové. Ukázky přečetly autorka spolu s Markétou Bábkovou, která se také ukázala být dobrou interpretkou. Vyvrcholením této části programu byly ukázky z dramatu *Vodník* v podání divadelního souboru Nepřijatelní.

Trojice talentovaných amatérských hereček (Eva Bucharovičová, Lucie Fulínová, Kateřina Stuparičová) nejenže dokázala hru přesvědčivě podat, ale i dojmout autorku, která přiznala, že příběh znovu prožila, a posteskla si, že hru odmítli inscenovat přímo v Lužici. V roce 1999 byla uspořádána soutěž o nejlepší lužickosrbskou divadelní hru a ze tří oceněných dramát bylo inscenováno pouze jedno. Presentovaný překlad navazuje na tradici překladů brněnského sorabisty Karla Kyase, který v roce 1932 přeložil kritickou divadelní hru Marjany Domaškojc *Ze života chudých* a díky tomu byla následně uvedena (poprvé) v českém jazyce.

Křest knihy *Návrat vodníka*. Na snímku Lukáš Novosad, Silvie Morasten, Ingrid Hustetowa, Milan Hodek, Milan Hrabal. Foto račk.

O b ě části programu citlivě doplnila hudebními vstupy zpěvačka Morasten, která po přestávce zakončila večer koncertem svých autorských písní, které se tematicky i jazykově klenou od Lužice až k severským zemím. Ona byla také jako ilustrátorka jednou ze spojnic obou knih, které vydal Polákův nástupce Milan Hodek. Ten přišel s novinkou při křtu knih – jejich očištění od vína autorským jazykem. Obě autorky to s radostí učinily. Večer byl připraven ve spolupráci se Společností přátel Lužice.

gr

Z HORNÍ LUŽICE

► (KP 30. 3., 18. 5.) **Michael Schramm, ředitel odboru hornictví saského ministerstva hospodářství, práce a obchodu, v dopise určeném Cyrilometodějské společnosti (Towarstwu Cyrila a Metoda) zdůraznil, že úřady, které se budou zabývat případnou těžbou kaolínu v Róžantu, budou dbát na uchování důstojného charakteru tohoto místa.** Tak odpověděl na list, který společnost zaslala saskému ministerskému předsedovi Stanisławu Tilichovi. Dále napsal, že ani v případě, že budou ložiska objevena, neznamená to nutně zahájení těžby. Nový vedoucí kaolínového závodu v Kamjeneji Helmut Struchtrup prohlásil, že v tomto roce již jeho podnik nebude pro-

vádět další vrty v okolí Róžantu a že tamní naleziště jsou v jejich prioritách na posledním místě. Zaměří se nejdříve na eventuální ložiska jižně od Rakec, na vrchu Kaponici, a západně od Njeswačidla. Dosavadní výzkum poskytl informace pouze o výskytu a jakosti, nikoli o množství kaolínu.

► (KP 6. 4.) **Lužickosrbský farář Gerat Warnar obdržel jako vůbec první laureát nově založenou Zejlerovu cenu saského ministerstva věd a umění (Myto Zejlerja), jež by měla být udělována v Sasku každým druhým rokem těm, kteří se zvláště zasloužili o výuku, užívání a šíření lužické srbštiny.** Sedmičlenná porota, která o udělování ceny rozhoduje, odůvodnila své rozhodnutí následovně: „Zejlerovu cenu udělujeme G. Warnarovi za jeho mnohaletou činnost šéfredaktora a publicisty ve prospěch podpory a šíření kvalitní spisovné lužické srbštiny.“ Bylo tak oceněno Warnarovo neplacené působení ve funkci šéfredaktora KP (od roku 1978), nejčtenějšího lužickosrbského tištěného média, které mj. otevřel internetu. Warnar v KP publikoval texty nejen náboženského charakteru, ale věnoval se také životu katolických Lužických Srbů. Warnar cenu, spojenou s odměnou 5 000 eur, převzal v klášterním kostele sv. Anny v Kamenci, kde kdysi své bohoslužby slavili evangeličtí Lužičtí Srbové. V současnosti je zde muzeum sakrálního umění. Cena byla nazvána podle básníka, publicisty a evangelického duchovního Handrije Zejlera (1804–1872). Je součástí souboru opatření, která byla přijata 24. dubna 2012 saskou vládou a mají vést k oživení užívání lužické srbštiny.

► (KP 6. 4.) **Navzdory probíhajícímu stavebním pracím a uzavření děkanského kostela sv. Petra mohou návštěvníci Budyšina nahlédnout do jeho nitra.** V jihozápadní stěně kostela je instalována velká obrazovka, kde se promítají fotografie i film o kostele, včetně vyobrazení panoramatických, díla fotografa Berta Siegela z Drážďan.

► (KP 6. 4.) **12. dubna proběhla na hlavní scéně budyšínského Německo-lužickosrbského národního divadla premiéra inscenace *Chodzić po rukomaj* (Chodit po rukou), připravené u příležitosti 100. výročí narození blahoslaveného Alojse Andrického.** Na představení se podílel také Lužickosrbský lidový umělecký soubor a pěvecký sbor Budyšin. Diváci uslyší během představení lužickou srbštinu, němčinu, polštinu i češtinu. Zařazeny jsou i videosekvence. Autorka dramatu Jěwa-Marja Čornacek uvedla, že se při psaní díla opírala v prvé řadě o historická fakta, studovala Andrického dopisy i články, vypytovala se jeho příbuzných apod. Bílá místa v Andrického životopise doplnila

podle své fantazie. Sledovala přitom hlavně Andrického vnitřní konflikty. Hlavní roli ztvárnil student Jurij Šiman, katolický Lužický Srb původem z Budyšína. Divadelní hru do velké míry dotváří i hudba, dílo Ulricha Pogody. Nápad na toto hudební drama se zrodil již před sedmi lety, realizace se protáhla právě kvůli studiu pramenů. Autorka je sama s Andrickým vzdáleně příbuzná, její babička byla totiž sestrou jeho matky. Název hry odkazuje nejen na Andrického sportovní nadšení a tvrdou kázeň, kterou si v životě ukládal, ale také na jeho pohled na svět z jiné než obvyklé perspektivy.

► (KP 13. 4.) **Sasko nezahrnulo lužickosrbské zvyky mezi tradice usilující o zadržání na seznam světového duchovního dědictví.** Saská ministryně vědy a kultury Sabine von Schorlemer místo toho navrhla např. chlapecké pěvecké sbory a stavbu hudebních nástrojů ve Vogtlandu. Domowina v listopadu loňského roku navrhla, aby se na seznam světového kulturního dědictví zapsaly lužickosrbské zvyky jako celek (jednalo se o více než třicet různých tradic). **V souvislosti s tím se Andrea Pawliková v KP zamýšlí nad tím, kde končí zbožný zvyk a začíná čistě komerční záležitost.** Nelze ani zapomínat, že v Lužici se slaví nejen katolické náboženské zvyky: velikonoční poselství se zvěstuje i v Ochranově, ve Zhořelci se na Velký pátek koná křížová cesta k tzv. lužickému Jeruzalému, tj. k napodobenině Božího hrobu.“

► (KP 13. 4.) **První kámen zmizelých (lužickosrbsky kopolak-plesternak) s textem v lužické srbštině bude položen v Hórkách 12. září.** Připomene Lužickou Srbku židovského původu Hanu Šercec, která se narodila roku 1918 v Hórkách a zahynula roku 1943.

► (KP 13. 4.) **6. dubna proběhlo v kostele Panny Marie v Budyšíně (tzv. srbském kostele) nevěšdní ztvárnění Kristových pašijí.** Vystoupil drážďanský sbor *Chortissimo* založený roku 1997 bez sólistů i instrumentalistů, a to se skladbami *Proroctví o utrpení a smrti Ježíše Krista podle Izajáše, 53 a Pašije podle Jana* od Jana Kryštofa Demantia (1567–1643). Demantius či Demuth se narodil v Liberci a studoval ve Wittenberku. Krátce působil v Budyšíně, poté v Žitavě a nakonec na děkanské škole ve Freibergu. Obě skladby složil jako moteta pro šest hlasů.

► (NC 16) **Vattenfall před zahájením těžby spolupracuje s archeology.** V současnosti se snaží archeologové zdokumentovat historii krajinného parku knížete Herrmana Ludwiga Heinricha von Pückler-Muskau. Ten se poblíž Bělé Wody realizoval zejména

jako zahradní architekt ovlivněný anglickým romantismem. Ve svém parku tak nechal vybudovat rozhlednu „Čínskou věž“, anglickou loveckou chatu „Cottage“ či „Pohádkové jezero“. Archeologům se nyní podařilo objevit základy rozhledny. Po zdokumentování by měly být jednotlivé základové kameny označeny a dočasně deponovány. Podle plánů Vattenfallu budou po ukončení těžby využity v rámci rekultivačních prací tak, aby byl zachován odkaz knížete Pücklera dalším generacím.

► (NC 17) **Slepjanské kantorky opět zpívaly kěrlíže.** Na Bílou sobotu v noci, za svitu luceren, objížděly Slep, Rowno a Trjebink. Navštívily na dvacet domů. Lidé, kteří nespali, je obdarovali drobnými dárky i něčím ostřejším na zahřátí. Zpívání velikonočních duchovních písní na Slepjansku umllo v 50. letech. Znovu se začalo zpívat až koncem 80. let.

► (KP 11. 5.) **Budyšínské Lužickosrbské muzeum představí tvorbu lužickosrbského fotografa Kurta Hajny (1906–1986).** Výstava je otevřena od 18. května do 21. září 2014.

► (SR 12. 5.) **V lązském kostele se konal slavnostní koncert k nedožitým 80. narozeninám lužickosrbského hudebního skladatele Jana Pawoła Nagela (1934–1997).** Specifikem jeho tvorby byl zájem o dvanáctitónovou hudbu a – v Lužici tradičně – vliv folklóru. V letech 1991–1992 Nagel vedl Domowinu.

► (SR 14., 15. 5., SN 2. 6.) **Svobodný stát Sasko požádal spolkovou vládu, aby zachovala podporu pro Lužické Srby na úrovni roku 2013.** Stanisław Tilich usiloval o to, aby lužickosrbská nadace získala půl milionu eur navíc oproti návrhu. Lužickosrbská nadace nakonec bude hospodařit se 17,8 miliony eury. Handrkování o rozpočet nadace probíhá každoročně, a není tak možné dlouhodobě plánovat podporu lužickosrbské kultury.

► (KP 18. 5.) **10. května proběhl v Němecu vůbec poprvé den otevřených klášterů.** Svě brány otevřely hornolužické kláštery cisterciáček Mařidol, Mariina Hvězda i konvent klarisek v Budyšíně.

► (KP 18. 5.) **Asi 550 diváků darovalo dohromady 3 200 eur na benefičním koncertě, který se konal 11. května u lužního lesa v Łazku.** Vystoupil mj. mužský pěvecký sbor Delany či děti ze školy v Pančicích-Kukowě. Beno Budar a Monika Kochowa tu přednesli úryvky ze své tvorby a divadelní skupina Šunow-Konjegy pobavila publikum svými skeči. Shromážděné peníze byly využity na

nákup malé dodávky, která odveze oděvy ze zrušeného obchodu Grofových v Kulowě do Bulharska jako pomoc lidem postiženým povodní.

► (SR 20. 5.) **V ralbické základní škole opět přivítali žáky partnerské školy v Mělníce.** Čtyřicetiletá tradice této výměny se pojí především se jménem Antonína Vlka, který o ní v minulých letech také často informoval. Žáci si prohlédli Blata a Kulow, následovalo setkání v Čechách.

► (SR 21. 5.) **U třížonské nádrže (podle vsi Tři Žony) u Wojerec vznikla nová turistická atrakce.** Na jižním břehu nechal majitel mortkowského zámku André Jakubetz vybudovat skleněnou pyramidu, která bude sloužit jako restaurace a rozhledna.

► (SR 26., 27. 5.) **Ve volbách do budyšínského okresního zastupitelstva opět zvítězila CDU.** Tentokrát získala 45 % hlasů. Následuje strana Levice se 17 % a sociální demokraté s 11 %. Nezávislá lužickosrbská kandidátka dostala 2 procenta, což stačilo, aby mandát obhájil Stefan Rjeda z Pančic-Kukowa. Dalšími Lužickými Srby v okresním zastupitelstvu budou například Alojs Mikławš a Tomáš Čornak za CDU, Hajko Kozel a Frank Stübner za Levice. CDU vyhrála i volby do budyšínského městského zastupitelstva před Levicí a nezávislými. Lužickosrbskými zastupiteli budou vědkyně

Foto Piwarc.

Susanne Hozyna (CDU) a divadelník Měrko Brankačk (Pegasus).

► (SN 30. 5., SR 31. 5., 3. 6.) **V noci na středu 28. května byly přebarveny lužickosrbské nápisy na informačních tabulích v katolické Lužici.** Policie zatím stejně jako u jiných podobných skutků pachatele nevyptávala. Nejsou důkazy, zda za tím je či není politický motiv. Proti tomuto činu protestovali nejen Lužičtí Srbové, ale také místní politici z různých politických stran, kteří reagovali veřejným prohlášením na podporu dvojjazyčnosti a dvojkulturnosti. Mezi nimi například budyšínský hejtman Michael Harig (CDU) a předseda Domowiny Dawid Statnik.

Glosu k tomuto činu napsal i blogger Marcel Braumann: „Je přecmárání lužickosrbských názvů obcí odpovědí na akci

„A serbsce?“ (samolepky na neoprávněně jednojazyčných tabulích – pozn. red.), jak by se mohli domnívat někteří ustrašení lidé? Ne, je to postoj těch, kterým nejde o lužickosrbské názvy, ale vůbec o přítomnost Lužických Srbů ve veřejném prostoru. Ukazují na to i antisemitské a pravicově extremistické projevy na jiných tabulích. Po dřívější řadě zneuctění božích muk je to nový zločin velmi malé radikálně protisrbské menšiny. Přejme policii více úspěchů na tomto poli.“

Všechny tabule byly do týdne očištěny.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 18) **Velikonoční písně (kjarliže)**

se zpívaly v dolnolužických farnostech. V Dešně se zpívalo pod vedením farářky Kathariny Köhlerowé o Velikonoční neděli odpoledne, a to lužickosrbsky a německy. V bórkovském kostele zase zpívaly ženy z místního sboru Concordia, v Dešně sbor Łužyca a v Janšojcích jako každý rok místní ženy.

Z CIZINY

► (NC 19) **Nakladatelství ze Saska, Sas-ka-Anhaltska a Durynska vystavovala ve Vratislavi.** Mezi nimi bylo i Ludowe nakladnistwo Domowina. Polským čtenářům se tak přiblížila literatura z Lipska,

Drážďan či Zhořelce. V rámci autorského čtení byl prezentován *Tiger w nócnej košli* (Tygr v pyžamu) od Benedikta Dyrlicha.

Z Nowého Casniku podal Josef Blažek, ze Serbského rozhłosu a Serbských Nowin Radek Čermák, z Katolského Posoła Jan Zdichynec.

TÉMA

Różant – srdce katolické Horní Lužice

Jan Zdichynec

Poutní kostel v Różantu. Foto Jan Zdichynec

V Česko-lužickém věstníku byla nedávno opakovaně řeč o Różantu (Rosenthalu), mariánském poutním místě svázaném v první řadě s Lužickými Srby a zároveň jednom z nejmenších poutních míst dnešního Německa. Zdejší pouť je jediná s tradicí z doby před luteránskou reformací na území dnešního, většinově protestantského Saska. Jméno této nevelké obce skloňují média od poloviny roku 2013 v souvislosti se zájmy podniku Quarzwerke z porýnského Frechenu prozkoumat na jejím katastru možnosti těžby kaolínu. Také roční doba, kdy probíhá v katolické srbské Lužici řada mariánských pobožností, přímo vybízí ke stručnému připomenutí dějin a významu zdejšího kostela a pouti.

Różant se nachází asi 6 km severně od kláštera Mariiny Hvězdy, v malebné lesnaté krajině protkané lukami a rybníky, ležící na přechodu k písčité oblasti střední Lužice zvané Hola, v tzv. Delanech. Ve vsi samé i jejím okolí spatříme dodnes mnoho dobře udržovaných hrázděných domů, tvořících centra rozsáhlých statků, jež svědčí o úrodnosti tohoto kraje, a také množství křížů, Božích muk a soch svatých, dokládajících zbožnost jeho obyvatel.

Dějiny vsi a poutního místa

Różant leží v jádru srbské Lužice s dlouhou

kontinuitou slovanského obyvatelstva. Dnes je součástí spojené obce i farnosti Ralbicy-Różant. Jeho nejstarší historie je opředena řadou pověstí vyplývajících z nedostatku jednoznačných písemných zpráv. Matoucí je také název obce: v německé variantě znamená *Růžové údolí*, což se velmi dobře hodí k charakteru místa spjatého s milostnou sochou Panny Marie, jelikož růže má v mariánské symbolice veliký význam. Jazykovědci však pokládají za prvotní název slovanského původu, *Roszant*, který vychází ze skutečnosti, že ve vlhké, bažinaté půdě této doliny, pod níž je dodnes vysoká hladina spodní vody, museli první osadníci při stavbě svých příbytků do jejich základů vetknout dubové piloty, které se v lužické srbštině označují jako *róžan*. Název může připomínat snad i cesty zpevněné prkny, v době jarního tání plné kaluží, po jakých dodnes můžeme kráčet v nedalekém lužním lese u Łazku.

Podle rozvržení zástavby v obci lze předpokládat, že Różant vznikl v době vnitřní kolonizace Horní Lužice, snad někdy ve 12. století, kdy do oblasti pronikali vedle Slovanů i němečtí osadníci. Typově je to tzv. uliční návesovka, domy jsou tu tedy soustředěny kolem návsí, jež vzniká z rozšíření cesty, která obcí prochází. Území Różantu patřilo k nedaleké prastaré farnosti Chróscicy. První písemná zmínka o vsi však pochází až ze 17. února roku 1350, kdy český král Karel IV. potvrzuje, že farář Jan z Wjazońce (Neukirch) věnoval tři lány půdy ve vsi Różantu špitálu v Kamenci. Zbylá část vsi asi ale patřila k sousednímu šlechtickému panství Njeswačidlo; majetkové poměry bohužel nejsou z pramenů úplně jasné.

Roku 1374 je Różant zmiňován v urbáři kláštera Mariiny Hvězdy, soupisu poplatníků v takřka 60 vsích tohoto kláštera, kde je jmenovitě uvedeno celkem 1 400 poddaných kláštera, z nichž řada měla slovanská jména. Z Różantu (*de villa Rosintal*) jsou zmiňováni

Foto archiv

Njeswačidle (Neschwitz) za 350 kop českých grošů zbylou část vsi Róžantu, takže se celá obec octla pod klášterní vrchností. V držbě cisterciáček z Mariiiny Hvězdy zůstala až do zrušení poddanské závislosti v Sasku roku 1836, s klášterem je však Róžant řadou pout těsně svázán dosud. Roku 1600 bylo lze v Róžantu napočítat 15 osedlých, roku 1836 tu žilo celkem 166 obyvatel. V padesátých letech téhož věku se uvádí 26 domů, jež patřily hlavně půlláníkům a domkářům, kteří byli bez „výjimky katolické konfese a srbské národnosti“ (*wendischer Nation*) a živili se hlavně zemědělstvím. Roku 1998 žilo v Róžantu 289 obyvatel, z nich více než 90 % Lužických Srbů.

Strohé zmínky o nejstarších dějinách vsi doplňují obdobně střídme historicky doložitelné zprávy o vývoji poutního místa. První a dodnes nejobsáhlejší dějiny Róžantu, práce jezuita české provincie Jakuba Xavera Ticina (Titze, 1656–1693), *Epitome historiae Rosenthalensis*, jež byla nazvána pravděpodobně po vzoru Balbínovy *Epitome historiae Bohemiae* a vytištěna v klementinské jezuitské tiskárně v Praze roku 1692, zachycují dobové pověsti o tom, že mariánskou sochu zanechal v Lužici jakýsi franský voják za tažení Karla Velikého proti saskému vévodovi Vitekindovi v letech 777–785. Ticinus odkazuje na list jezuita Jiřího Ferdinanda Młynka/Molitora (1596–1661), původem Lužického Srba, syna mlynáře z Chrósćic, pozdějšího rektora koleje v Kutné Hoře a Praze a konviktu v Olomouci, daný v Brně v listopadu 1661. Podle Młynka prý vojáci Karla Velikého leželi táborem u Wotrowa, kde se dodnes dochovaly stopy po slovanském hradišti. Jeden z bojovníků zde podle pověsti zapomněl sošku Panny Marie, kterou si nesl s sebou, aby jej ochránila a přinesla mu vítězství. Franské ležení prý tehdy obcházelo nebeské zjevení paní v královském majestátu, které se objevovalo na polích a lukách v okolí i po odchodu vojska. Tajemnou ženu spatřil při lovu na svých pozemcích také rytíř Lucian ze Sernjan. Ptal

např. Nickil Domas, Pribiz či Gertrudis Syfridi, dohromady osm poddaných, kteří odváděli klášteru celkem 16 kuřat, 135 vajec, 7 měřic žita, 14 měřic ovsa a na sv. Michaela (29. září) a sv. Valpurgu (30. dubna) také peněžní dávky. Teprve 1. června roku 1506 koupila dvanáctá abatyše Mariiiny Hvězdy Alžběta z Haugvic od Kašpara ze Schreibersdorfu na

se jí, kdo je, zjevení mu však neodpovídalo a prchalo před ním. Rytíř se je marně snažil pronásledovat až na návrší nad Róžantem pod lípu, která podle Młynka ještě v 17. století nad kaplí stála. Tam paní rytíři zmizela z očí. Když pohlédl vzhůru, spatřil v lípě sošku Panny Marie. Na paměť této události prý pak na místě zřídil dřevěnou kapli. Ticinus toto vyprávění pokládá za pouhé *traditio humana*, „lidové podání“, které by bylo třeba ještě podložit spolehlivějším svědectvím. Pověst přesto zakořenila v širším povědomí a udržela se až do současnosti; byla ztvárněna mj. i během velkého scénického panoramatu (*Róžant – legendy, fakty, ludžo*) z dějin vsi, které bylo v Róžantu předvedeno v září loňského roku.

Podle jiné pověsti byla do Róžantu mariánská socha přenesena teprve v polovině 16. století z Hodžije (Göda), údajně nejstarší farnosti v Horní Lužici vůbec, osídlené převážně slovanskými obyvateli, aby byla zachráněna před luterány. Je tedy zřejmé, že Róžant měl obrovský význam pro starobylost zdejšího křesťanství i katolictví, které se nutně vymezovalo vůči luteránům, a zdejší pouť měla legitimizovat vazbu na nejstarší křesťanské dějiny kraje. Roku 1928 se v Róžantu dokonce za tehdejšího administrátora Romualda Domašky slavilo tisíc let poutního místa.

Poutě k mariánské milostné soše do Róžantu jsou ovšem historicky spolehlivě poprvé doloženy až v první třetině 16. století. Také samotná socha z lipového dřeva vznikla podle uměleckohistorického rozboru až někdy mezi lety 1460 a 1480 a její původ není úplně jasný. *Capella beatae Mariae Virginis in Rosenthal prope Kamenz*, „kaple blahoslavené Panny Marie v Róžantu u Kamence“ je poprvé zmiňována až v tzv. *Liber episcopi Johannis de Salhausen*, knize míšeňského biskupa v letech 1487–1518, v době rozkvětu intenzivní pozdně středověké zbožnosti v kraji. Roku 1516 týž biskup potvrdil v Róžantu mariánský oltář. Roku 1537 abatyše Mariiiny Hvězdy Markéta z Metzradu zřídila na místě dřevěné kaple kamennou, což lze chápat jako snahu kláštera posílit katolickou víru v době konfesních zmatků. Někdy kolem roku 1600 nechala vedle dosavadní kaple postavit další abatyše Lucia Güntherová nový kostel, roku 1628 v něm byl zřízen zvláštní oltář pro milostnou sošku, jejíž proslulost rostla. Patrně není náhoda, že stejného roku byl v samotném klášterním kostele zřízen náhrobek zakladatele Mariiiny Hvězdy Bernarda z Kamence († 1296).

Zdá se, že poutě do Róžantu se plně rozvinuly až po třicetileté válce, mj. v souvislosti s reformními snahami kláštera Mariiiny Hvězdy např. v nedalekém Kulowě za abatyše Kateřiny Benadové, snad lužickosrbského původu (1664–1697). Úcta k Panně Marii – ať už Panně Marii bolestné nebo Matce Boží v Róžantu – byla ostatně příznačná nejen pro barokní zbožnost, ale zvláště i pro cisterciácký řád. Mariánská poutní

místa provozovaly i další cisterciácké kláštery, jako např. cisterciáci z Kamence poutní místo v kladské Vartě (dnes Bardo), jehož dějiny sepsal Ticinův učitel a přítel Balbín. Osectí mniši zase spravovali poutní místo v Mariánských Radčicích, plaští v Mariánské Týnici atd. Úctu k soše snad posílilo i zázračné zachránění sošky při švédském vpádu do Lužic roku 1639: vojáci (kronikáři neopomenou zdůraznit, že luteránští) tehdy vyplenili klášter i kostel v Róžantu a svou kořist odváželi na velkém voze. Na okraji Róžantu se však koně zastavili a nedali se do pohybu ani na kletby, ani na rány vojáků. Až ve chvíli, kdy z vozu sňali mariánskou milostnou sošku, dali se koně zase do pohybu.

Dalším podnětem pro rozkvět pouti byla morová epidemie, která kraj okolo Kamence nejvíce postihla v letech 1679 a 1680, kdy zde podle dobových pramenů zemřelo na 1 200 lidí. Na třetí neděli velikonoční 23. dubna 1680 se sešlo do Róžantu výjimečně mnoho poutníků, aby tu prosili Pannu Marii o odvrácení moru: pod vedením faráře Jana Serbina ve slavnostním procesí přišlo jen z Kulowa na 1 000 věřících. Róžantská Panna však sehrála svou roli i při modlitbách proti dalšímu dobovému nebezpečí, proti osmanské hrozbě. První procesí v Róžantu, která se tu modlila za pomoc proti Turkům, sem přišla 2. července 1669 na svátek Navštívení Panny Marie na podnět budyšínského děkana Martina Brücknera. Po zachránění Vídně z tureckého obležení v září 1683 se také v Róžantu slavilo 2. července 1686 děkovné procesí. Téhož roku nechala abatyše Kateřina Benadová významně rozšířit poutní kostel.

Kořeny a kontext zdejší poutní tradice – mariánská socha středověkého, tajemného původu, opředená legendami, moc jejích přímlyv proti nemocem a jinému nebezpečí a rekatolizační úsilí – byly podobné jako u řady dalších poutních míst střední Evropy i českých zemí. Pozoruhodná je také časová souslednost: právě v osmdesátých letech 17. století se rozvíjejí důležité mariánské pouti Českého království jako Svatá Hora u Příbrami, Stará Boleslav i Bohosudov u Krupky, kam ostatně dodnes hojně směřují i Lužičtí Srbové. Mariánská poutní místa provázela rovněž přízeň Habsburků, což platilo i pro Róžant, ačkoli ten ležel od roku 1635 mimo jejich državy, tak císař Leopold I. věnoval roku 1679 Róžantu stříbrný krucifix a čtyři svícny.

Róžant se rychle rozvinul v jediné katolické poutní místo barokní, většinou luteránské Horní Lužice. Prosebná procesí z okolních obcí sem směřovala a směřují pod vedením místních duchovních především v adventní a postní době, zejména pak na třetí úterý velikonoční, o svatodušních svátcích a samozřejmě také na svátky mariánské, hlavně na Navštívení Panny Marie 2. července a na Narození Panny Marie 8. září. Ve stejné dny konají procesí k soše Panny Marie ve své klášterní zahradě také cisterciáčky v Mariině Hvězdě. Největší

počet poutníků přicházel ze samotného klášterního panství, ale i z Kamence, Budyšína, Radworu, Šerachova, ba i ze vzdálených katolických vsí kláštera magdalenitek v Lubáni ve východní, dnes polské Horní Lužici. Převažovali mezi nimi vždy Lužičtí Srbové, ovšem z posledně jmenovaných lokalit přicházeli také katolíci jazyka německého. Róžantská Madona byla brzy známá i v Čechách a měla značný význam také pro katolíky u drážďanského dvora.

Druhou část článku přineseme v dalším čísle.

OČIMA Zuzany Bláhové

Výstava Rjana Lužica – Lidová kultura Lužických Srbů

Po dlouhých letech se zase v Praze objevila výstava věnovaná Lužickým Srbům. Ve dnech 1. dubna až 30. května 2014 ji bylo možno navštívit v Národopisném muzeu v Praze (to je součástí Národního muzea a jeho výstavní prostory jsou umístěny v letohrádku Kinských v Praze pod Petřínem, uváděném na webu NM jako objekt Musaion). Byla malá a trvala krátce, ale díky i za to.

Výstava zaujímala pouze jednu místnost: byla umístěna v prvním patře v přijímacím pokoji nad schodištěm. V okolních místnostech je trvalá expozice českého venkova, jejíž hudební prezentace – sborový zpěv lidových písní – slabě zaléhaly i sem, ale nerušily.

Vzhledem k prostorovým možnostem nemohla výstava poskytovat systematictější koncepční linii a skládala se tedy spíše jen z volně propojených jednotlivin. V rozích prostoru stály čtyři sloupové vitríny, které doplňovaly čtyři volně stojící panely s texty a obrázky. První panel obecně informoval o Lužických Srbech, jejich původu, jazyce, připomínal jejich vztah k Čechům a Čechám; text doprovázela mapa osídlení Evropy v raném středověku i mapa hranic Lužice z r. 1945, pohled na Budyšín byl spíše ilustrační, naopak první sloka písně *Rjana Lužica* v hornosrbském originále a v dolnosrbském překladu věcně demonstrovala rozdíl mezi oběma jazyky. Na každém panelu dole bylo vždy uvedeno jedno lužickosrbské přísloví s českým překladem.

První vitrina obsahovala typické hnědé džbány z mužakowské kameniny z nejmladšího období produkce, tedy z období 18.–19. století, jaké se hojně dovážely i k nám, dva talíře se zeleným rostlinným dekorem pak reprezentovaly vzácnější druh lužické keramiky – žitavskou fajáns. (Sice nešlo ani v jednom případě o lužickosrbskou výrobu, ale Srbové, alespoň zámožnější, toto domácí nádobí jistě používali.)

Po obou stranách visely na samostatných panelech obrazy Ludvíka Kuby a Anteho Trstenjaka. Ty ostatně návštěvníka vítaly už po cestě: na podestě v mezipatře

upozorňovala návštěvníka na výstavu vitrina s Trstenjakovými skicami ke krojům, kompaktními

Rjana Łužica

disky s lužickosrbskou hudbou, výběrem ze svazků Serbské poezie a Nowakovým Krabatem. Nahoře vlevo jsme mohli vidět dva Kubovy obrazy – *Děvče ve svátečním kroji z Bluně* (je to wojerecký kroj, zelená varianta) a známý portrét *Dudák Matej Šuster z Trjebina* (v popisku je omylem Matija Šustr).

Druhá vitrina

obsahovala náladovou kombinaci Trstenjakovy skicy katolické družičky, slepských třístrunných housliček a tří ošatek kraslic – batikovaných, malovaných barevnými vosky a škrábaných. Průvodní panel byl věnován „Lidové slovesnosti a hudbě“: text byl dosti úsporný, jako příklady vybral jeho autor Krabata (ten byl vyobrazen na známé Nowakově ilustraci) a píseň *Serbja so do Němcow hotowachu*. Zdůrazněna byla blízkost lužickosrbské a české lidové hudby s tím rozdílem, že v Lužici se dochovalo více památek starocírkevních tónin – jako příklad byla reprodukována píseň č. LXIII. *Budžeř ze Smolerových Pěsniček*; snad proto, že je na rozdíl od známějších písní tohoto druhu velmi krátká. Fotografie tří lužickosrbských muzikantů z Výstavy saského řemesla a uměleckého průmyslu 1896 v Drážďanech, při níž se konala velká saská krojová slavnost a národopisné výstavy, představovala asi nejlepší výběr z nečetných instalačních možností; na dalším snímku byly zachyceny soudobé velké lužickosrbské dudy – kozol.

Třetí panel představoval lužickosrbský kroj. Sto let staré pohlednice zachycovaly populární „lodičky ve Spreewaldu“ (dvě dívky v kroji z dolnolužických Blat na člunu) a katolickou svatbu, fotografie z dnešní doby ukazovaly děvčata v katolickém a slepském tanečním kroji (jedna byla v kroji wojereckém, což v popisku chybělo) a velikonoční „křížáky“. Text uváděl čtyři základní krojové oblasti, avšak tak, jako by šlo o úplný historický výčet – došlo omylem k záměně s oblastmi *žijícího* kroje; oblastí bylo původně značně více. Třetí vitrina obsahovala šátky od slepského kroje – jeden s černou křížkovou výšivkou, jeden s bílou výšivkou dírkovou, dole pak šátky tištěné (tovární červený a modrotiskový). Střední police nesla dětskou křticí košilku a slepský červený čepeček.

Z Kubových obrazů vybrali tvůrci výstavy na tuto protilehlou stranu sálu chalupu v Bórkowech, katolické děvče z Chróscíc, vdanou kmotru z Čorného Chołmce

a družičku ze Slepého, kterou také zvolili za titulní motiv výstavy.

Závěr byl zasvěcen Ludvíku Kubovi a Antemu Trstenjakovi. Ve čtvrté vitrině jsme viděli opět Trstenjakovy skicy krojů z Dolní Lužice, čtvrtý panel poskytoval krátké životopisy obou umělců a reprodukce jejich dalších děl. Aby se nezapomínalo na Kubovu sběratelskou činnost v oboru lidové hudby, nechyběla zde reprodukce titulního listu pátého – lužického dílu *Slovanstva ve svých zpěvech*.

Středu místnosti dominovala ženská figurína v dolnolužickém (blatském) kroji a malovaná truhla, uprostřed zadní strany prostor uzavírala velká malovaná skříň ve stylu lidového baroka, provedením neobyčejně blízká našemu okruhu lidového nábytku ze severovýchodních Čech.

Exponáty pocházely zčásti z NM, ale významnou část zapůjčilo Lužickosrbské muzeum (Serbski muzej) v Budyšině. Texty byly srozumitelné a čtivé, škoda jen, že – nepochybně pod diktátem postmoderní hrůzy z fakt, věcného sdělení a poučení, která dnes posedá i české muzejnictví a výstavnictví – jich bylo málo a o některých věcech se člověk nedověděl zdaleka všechno, co by ho zajímalo. Komisařem výstavy byl Adam Votruba, na její realizaci se podílela celá řada pracovníků od nás i z Lužice. Těm všem je třeba poděkovat za výjimečný počín, který kladně hodnotily i zápisy v návštěvní knize – většinou české, sešly se tu však i texty psané japonsky, baskicky, hosté z Paraguaye připojili ke svému španělskému zápisu pozdrav (?) v jazyce guaraní. Lužickou srbštinu tu však zastupoval jen záznam dvou českých přátel Lužice, resp. jeho první věta, jinak byl česky. U knihy byly zdarma k dispozici výtisky Serbských nowin a Nowého casniku, ke konci výstavy již vesměs rozebrané, stejně jako česká verze letáku. Na závěr nesmím s díkem a chválou zapomenout na dámy z Národopisného muzea, které byly velmi vstřícné, přívětivé a přímo zosobňovaly příjemnou atmosféru empírového letohrádku uprostřed parku v poklidném, téměř letním časném odpoledni.

ODJINUD

Poslední rána pro dolnolužickou srbštinu

Lidové noviny 30. 4. 2014

Autor článku Jakub Šiška nejprve konstatuje situaci, která je čtenářům ČLV známá: „nadvládu“ Vattenfallu, rozšíření dolu Nochten/Wochozy, přesídlení 1 600 obyvatel z této oblasti: „starší lidé skončí většinou v levných městských bytech, kterých je ve východním Německu spousta. Najít si místo pro nový dům, navíc s pozemkem, už tak jednoduché není“, píše autor, který zároveň představuje i Edith Pjenkowou, jež ve svém vyšším věku neúnavně bojuje proti likvidaci vesnic mj.

Edith Pjenkova hovoří na velíko-nočním pochodu 7. dubna 2013. Pod heslem „Svatý je nám náš kraj a vsí“ prošlo více než 300 účastníků dvěma průvody ze Slepého a Muřkec do Rowného, kde se konala závěrečná manifestace.
Foto: www.strukturwandel-jetzt.de

i v důsledku rozšíření dolu Nochten/Wochozy, a cituje její názor, že Vattenfall si kupuje Lužické Srby tím, že finančně podporuje organizaci Lužických Srbů, Domowinu. Nejotevřeněji promlouvá autor ke konci textu: zprvu zmiňuje paradox, kdy za peněžní podpory Vattenfallu vzniklo muzeum odtěžených vsí: jedná se o veřejně přístupný archiv, který shromažďuje doklady o 136 místech zaniklých v důsledku těžby hnědého uhlí, a navazuje dalším svérázným příkladem: obec Prožym (Proschim) se vydala cestou obnovitelných zdrojů a energetické samostatnosti, a dnes je schopna vyrobit několikanásobně více energie, než její obyvatelé vůbec dokáží spotřebovat – bohužel ale stojí na ložiskách uhlí... Obnovitelné zdroje energie, píše autor, jsou v Německu častým tématem: proto lidé mimo Lužici svedepý postoj Braniborska a Saska nechápu, navíc když nezávislé posudky několikrát

Transparenty z demonstrace: „Fosilní paliva patří do doby kamenné – my potřebujeme obnovitelné zdroje!“; „Uhlí je energie včerejška“.
Foto: www.strukturwandel-jetzt.de

ukázaly, že rozšiřování těžby nemá větší smysl, neboť zásoby ve stávajících dolech jsou na několik desetiletí dostačující. „Politici v Drážďanech a Postupimi to však

vidí jinak. Zastáncem těžby je i ministerský předseda Stanisław Tilich, sám Lužický Srb. Argumentuje vytvořením pracovních míst a dlouhodobou prosperitou [...]“. Svůj článek uzavírá J. Šiška otevřeným názorem, že „vedle pochopitelných obav horníků o práci hraje roli i „práce s veřejností, kterou koncern dokonale ovládá. Vedle sponzorování všeho možného od kultury po parní lokomotivy pořádá pravidelné exkurze pro školy, kde žákům ukazuje útroby svých elektráren. Čisté, za stamiliony eur modernizované provozy vypustí do ovzduší o 20 procent méně CO₂ než stará zařízení. Ekologičnosti uvěřili i členové sasko-braniborského energetického výboru, když dávali rozšíření dolu dobrozdání. Jejich rozhodnutí prý není v rozporu s klimatickými cíli Německa. Ani Franz Kafka by to nenapsal lépe“.

red

ZÁPISNÍK

Výzva předsednictva SPL

Vážení a milí členové SPL, obracíme se na vás s prosbou o pomoc při aktualizaci údajů členské základny. Při přijímání nových členů vyžadovala SPL dosud pouze poštovní adresu, což se ale v současné době jeví jako velmi nedostatečné. Abychom mohli komunikaci s vámi zefektivnit, zrychlit a usnadnit vám tak přísun informací o novinkách, nabídkách a dalších aktualitách, žádáme vás, abyste nám poskytli také svoji e-mailovou adresu a dle vašeho zvážení také jakýkoliv další kontakt (telefon, skype, sociální sítě atd.). Samozřejmě, že takto dodatečně získané údaje budeme využívat jen a pouze pro účely SPL a nebudeme je poskytovat třetím stranám. Prosíme tedy o zaslání aktualizovaných údajů na luzice@luzice.cz.

Věříme, že tato novinka pro vás bude užitečnou pomůckou pro orientaci v činnosti SPL a zvýší vaši chuť účastnit se nabízených programů a vůbec dění kolem Lužice.

Přejeme všem našim členům krásné léto a těšíme se na setkání na některé z připravovaných akcí!

Předsednictvo SPL

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, za finanční podpory ministerstva kultury ČR ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků.
Cena 20 Kč.

Redakční rada: výkonná redaktorka Lucie Janovská Kolarovičová, Řetězová 8, 110 00 Praha 1, lucie_kolarovicova@centrum.cz; zástupkyně vedoucí redaktorky: Eliška Papcunová, luzice@luzice.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Jan Zdichynec.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet ČSOB (Poštovní spořitelny) 181757044/0300.

Objednávky a stížnosti na nezasílání: Klára Poláčková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.